

1. **451 stopni Fahrenheita** / Ray Bradbury

Książka przez 13 lat była sprzedawana w wersji ocenzurowanej przez wydawcę, gdzie zmieniono treść ponad 75 fragmentów. W 1998 r. usunięta z listy lektur w Missisipi za bluźnierstwo.

Cenzurę zniesiono po protestach uczniów i rodziców. Ironią losu jest, że książka porusza temat cenzury i palenia książek.

2. **Archipelag GUłag** / Aleksandr Sołżenicyn

Z powodu powieści autor został aresztowany, pozbawiony radzieckiego obywatelstwa i skazany na wygnanie. Książka była zakazana w ZSRR do 1980 r. z powodów politycznych. Jednak w 2009 r. dodano ją do listy lektur w szkołach średnich.

3. **Bastion** / Stephen King

Zakazana w jednej ze szkół w Oregonie (1989 r.) za sceny przypadkowego seksu i przemocy.

4. **Biblia**

W 1942 r. w III Rzeszy, kiedy ogłoszono doktrynę Narodowego Kościoła Rzeszy, próbowano wyeliminować wszelkie przejawy chrześcijaństwa. W związku z tym zakazano używania Biblii, którą miała zastąpić „Mein Kampf”.

5. **Buszujący w zbożu** / Jerome David Salinger

W 1957 r. australijski urząd celny skonfiskował przesyłkę zawierającą m.in. „Buszującego w zbożu”, która miała być prezentem dla australijskiego rządu od ambasadora USA. W latach 1961-1982 książka była zakazana w szkołach i amerykańskich bibliotekach. Książka wzbudza kontrowersje z powodu wulgarnego języka, nawiązań seksualnych, dewaluację wartości rodziny, promocję alkoholu, papierosów i rozwiązłości.

6. **Chata wuja Toma** / Harriet Beecher Stowe

Książka zakazana w Illinois (1984) na wniosek radnego ze względu na rasizm i niestosowny język (użycie w niej słowa „nigger”). Zdanie radnego podzielili uczniowie i rodzice. Od momentu wydania budziła silne emocje w USA, została też zakazana w 1853 r. w Rosji z powodu podważania nauk Kościoła prawosławnego i poddawanie w wątpliwość autokratycznej władzy.

7. **Charlie i fabryka czekolady** / Roald Dahl

Książka zakazana w bibliotece publicznej w Boulder (Colorado, USA), ponieważ bibliotekarze uznali, że promuje ubogą życiową filozofię.

8. **Cierpienia młodego Wertera** / Johann Wolfgang Goethe

Powieść wywierała bardzo duży wpływ na czytelników: ubierali się oni jak główny bohater, znacznie też wzrosła liczba samobójstw (samobójcy umierali z egzemplarzem książki w kieszeni). Publikacja książki została zakazana przez kościół, z powodów religijnych i społecznych. Zdaniem duchownych nakłaniała ona do samobójstwa. W 2007 r. znalazła się na tzw. indeksie Giertycha.

9. **Czerwony kapturek** / bracia Grimm

Książki zakazano w szkołach w Kalifornii przez... butelkę wina znajdującą się w koszyku, który Czerwony Kapturek niósł dla babci.

10. **Cztery pory roku** / Stephen King

Książka usunięta z kilku bibliotek szkolnych w USA ze względu na „nie spełnianie standardów społecznych”. W jednej ze szkół książki zakazano na prośbę rodziców.

11. **Dekameron** / Giovanni Boccaccio

Znalazła się na rzymskim indeksie w 1559 r., zakaz potwierdzono 5 lat później. Utwór zakazany w USA przez dziesięciolecia na podstawie dokumentu „Federal Anti-Obscenity Act” (1873). W 1954 r. trafił na czarną listę National Organization of Decent Literature za obsceniczność, wulgarność, lubieżność i brak przyzwoitości.

12. **Doktor Żywago** / Borys Pasternak

Zakazana w Rosji do 1988 r. za antywojenny, kontrewolucyjny wydźwięk i krytykę stalinizmu. Kiedy w 1958 r. Pasternakowi przyznano Literacką Nagrodę Nobla, został zmuszony do odmowy jej przyjęcia. Jedna z najczęściej cenzurowanych książek wg Jonathona Greena.

13. **Dziennik** / Anne Frank

Ojciec Anne usunął z pamiętnika fragmenty, gdzie np. skarżyła się na egoizm innych, jednak wydawcy to nie wystarczyło i zażądał usunięcia kolejnych fragmentów, np. o menstruacji Anne i jej siostry. Niemieckie wydanie książki pociągnęło za sobą kolejne ingerencje w treść; usunięto fragmenty uznane za obraźliwe dla Niemców. Rodzice amerykańskich uczniów oskarżali książkę o niestosowność, podważanie autorytetu dorosłych. Jeden z rodziców arabskiego pochodzenia nie chciał, aby jego dziecko omawiało w szkole utwór, którego bohaterką jest Żydówka.

Natomiast w 1983 r. w Alabamie chciano usunąć książkę z listy lektur, gdyż uznano ją za... zbyt przygnębiającą. Zakazano jej w Libanie za pozytywne przedstawienie Żydów i Izraela.

14. **Folwark zwierzęcy** / George Orwell

Do końca lat 80. XX w. książka była zakazana przez polską cenzurę, ponieważ przedstawiała ustrój totalitarny, nawiązując do rosyjskich władz. Pierwsze oficjalne polskie wydanie ukazało się dopiero w 1988 r., mimo to od końca lat 70. powieść cieszyła się dużym zainteresowaniem i krążyła w drugim obiegu. W Kenii zakazano jej w 1991 r., ponieważ krytykowała skorumpowanych przywódców, natomiast w 2002 r. w szkołach w Zjednoczonych Emiratach Arabskich - z powodu... bohaterów w postaci mówiących świń. Uznano, że taki obraz godzi w wartości religii islamskiej.

15. **Grona gniewu** / John Steinbeck

Zakazana w wielu miejscach USA, np. w Kalifornii. Obywatele USA palili jej egzemplarze, była atakowana przez prawicę i lewicę. Z jednej strony książka nie była akceptowana przez część społeczeństwa, ale jednocześnie stała się bestsellerem, a kolejki do wypożyczenia jej w bibliotekach były rekordowo długie (np. 62 osoby oczekujące w East St. Louis, USA). W 1962 r. Steinbeck otrzymał Literacką Nagrodę Nobla, do której w znacznej mierze przyczyniły się „Grona gniewu”.

16. **Jądro ciemności** / Joseph Conrad

Książka była atakowana za rasistowski wydźwięk, wzbudzała konsternację i oburzenie. Była szeroko komentowana i poddawana dyskusji wśród akademików.

17. **Kandyd** / Voltaire

Książka zakazana w USA w 1929 r. z powodu obsceniczności. W 1944 r. Poczta USA zażądała wykreślenia pozycji z katalogu książek dostarczanych za ich pośrednictwem.

18. **Kochanek Lady Chatterley** / David Herbert Lawrence

W Wielkiej Brytanii książkę uznawano za pornograficzną. Powodem do ataków było m.in. słownictwo, np. słowo „fuck” w różnych formach czy „cunt”. W 1960 r. książka wyrokiem sądu została „oczyszczona z zarzutu” obsceniczności.

W Australii zakazano nie tylko samą książkę Lawrence’a, ale także publikację na jej temat, „The Trial of Lady Chatterley”. Historia tej powieści przyczyniła się do złagodzenia cenzury w tym kraju. Mimo to w 2009 r. Australia Post (instytucja rządowa) zabroniła sprzedaży książki w swoich sklepach.

Ponadto książka znajdowała się na czarnej liście w wielu innych krajach, np. Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Japonii.

19. **Kod Leonarda da Vinci** / Dan Brown

Książka zakazana w Libanie.

20. **Kolor purpury** / Alice Walker

Zakazana w szkole w Oakland (Kalifornia; 1984), w szkołach w Pensylwanii (1992), usunięto ją także z bibliotek szkolnych w Zachodniej Virginii. Przyczyną były niepokojące idee na temat relacji międzyrasowej, relacji człowieka z Bogiem, ludzkiej seksualności.

21. **Książę** / Niccolo Machiavelli

Książka znalazła się na indeksie tytułów „absolutnie zakazanych” przez Kościół Rzymskokatolicki. Katolicy nie mogli czytać, ani nawet posiadać tego dzieła. Protestanci oskarżali autora o wydarzenia nocy świętego Bartłomieja, był on wg nich bezpośrednio odpowiedzialny za śmierć 50 tys. hugenotów. Na niekorzyść książki działał w latach późniejszych fakt, że stanowiła ona dla Benito Mussoliniego argument popierający istnienie władzy dyktatorskiej.

22. **Lolita** / Vladimir Nabokov

W 1955 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych we Francji zakazało wydawania książki; zakaz cofnięto w 1956 r. Recenzje powieści były skrajnie różne, np. w „New York Times Book Review” oceniono ją pozytywnie, a na łamach „New York Times” uznano ją za pornograficzną. Książka była zakazana również w Wielkiej Brytanii, Argentynie, Nowej Zelandii, RPA.

23. **Lot nad kukułczym gniazdem** / Ken Kesey

Zakazana w wielu amerykańskich szkołach, m.in. w Colorado (1971), Ohio, Nowym Jorku, Idaho, Waszyngtonie, głównie za wulgarne słownictwo, gloryfikowanie działalności przestępczej, opisy brutalności i przyczynianie się do zepsucia młodzieży. W jednej z kalifornijskich szkół została wycofana (2000) ze względu na rodziców, którzy skarżyli się na wybór przez nauczycieli „śmieci” jako lektur.

24. **Manifest komunistyczny** / Karol Marks, Fryderyk Engels

W 1878 r. książki zakazano w Niemczech, z powodu dwóch prób zamachu na Wilhelma I. W 1933 r. znalazła się wśród pozycji publicznie palonych przez nazistów. Trafiała też do indeksu ksiąg zakazanych Kościoła Rzymskokatolickiego. Zakazywana była w min. 16 krajach na całym świecie.

25. **Mechaniczna pomarańcza** / Anthony Burgess

W 1973 r. w Utah pewien księgarnik został aresztowany za sprzedawanie obscenicznych książek, wśród których znajdowała się „Mechaniczna pomarańcza”. Książka skreślona z listy lektur w wielu amerykańskich stanach, np. w Massachusetts (1977), Colorado (1976) za wulgarny język. Usunięto ją też z bibliotek szkolnych w Alabamie (1982).

26. **Mein Kampf** / Adolf Hitler

Książka budziła liczne protesty jeszcze przed opublikowaniem zarówno w USA jak i w Europie. We wrześniu 1933 r. zakazano sprzedaży książki w Pradze, miesiąc później w Katowicach (sąd uznał ją za „obraźliwą”).

27. **Myszy i ludzie** / John Steinbeck

Książkę usunięto z bibliotek szkolnych w Tennessee, kiedy postanowiono pozbyć się wszystkich „brudnych książek” z publicznych szkół i bibliotek. Oskarżono ją o obsceniczność i wulgarny język. Podobny los spotkał ją w stanie Ohio (1980).

28. **Nagi lunch** / William S. Burroughs

Książkę uznano za obsceniczną w Bostonie w latach 60. XX w., zakazano jej z powodu realistycznych opisów praktyk seksualnych, w tym gejowskich.

29. **Na zachodzie bez zmian** / Erich Maria Remarque

Zakazana za obsceniczność w USA (w Chicago i Bostonie). W Austrii i Czechosłowacji (1929 r.) zakazano jej czytać żołnierzom, a we Włoszech (1933 r.) została uznana za przejaw antywojennej agitacji. W nazistowskich Niemczech książki zakazano, ponieważ była zniewagą dla Wermachtu, a w 1933 r. znalazła się wśród pozycji palonych publicznie przez nazistów.

30. **Nora czyli dom lalki** / Henryk Ibsen

W 1883 r. zakazano jej w Alabamie (USA) za propagowanie poglądów feministycznych.

31. **Nowy wspaniały świat** / Aldous Huxley

W 1932 r. w Irlandii zakazano jej z powodu nawiązań o charakterze seksualnym. Usuwana z programów nauczania w USA: w Missouri (1980 r.), Oklahomie (1988 r.), Kalifornii (1993 r.) ze względu na negowanie wartości rodziny, chrześcijańskich i koncentrację wokół negatywnych aspektów.

32. **Oliver Twist** / Charles Dickens

Książkę oskarżano o antysemityzm. W 1949 r. grupa żydowskich rodziców w Nowym Jorku oskarżyła miejską radę edukacji, domagając się wycofania utworu ze szkół. Sąd odrzucił wniosek, orzekając, że usuwanie książek ze szkół nie przyczyni się do osłabienia uczuć antyreligijnych.

33. **O powstaniu gatunków** / Karol Darwin

Książka była zakazana w wielu krajach, zakazywano też nauczania w szkołach teorii ewolucji Darwina. Autora oskarżano o „detronizację Boga”. Książkę potępiano podczas kazań, nigdy jednak nie znalazła się ona na indeksie Kościoła Katolickiego.

34. **Pamiętniki Fanny Hill** / John Cleland

Osiemnastowieczny bestseller o życiu prostytutki został zakazany w Massachusetts w 1821 r., jak się można domyślić - za obsceniczność. Pierwsza książka, która była przedmiotem sprawy sądowej o obrazę obyczajów w USA.

35. **Pani Bovary** / Gustave Flaubert

Książkę oskarżano o „przestępstwo przeciwko moralności”, francuscy wydawcy usuwali z niej fragmenty, które uznawali za niestosowne. W 1888 r. brytyjska gazeta „Tablet” zaatakowała Flauberta, nazywając go pornografem.

36. **Paragraf 22** / Joseph Heller

Książka zakazana w Ohio (1972 r.), Teksasie (1974 r.) i Waszyngtonie (1979 r.) za obraźliwy język. Książkę próbowano usunąć ze szkół m.in. z powodu ukazania kobiet w obraźliwy sposób.

37. **Pieśń Salomona** / Toni Morrison

Książki zakazano w wielu amerykańskich szkołach z powodu poniżającego stosunku do czarnoskórych oraz pornograficznego języka.

38. **Przemiana** / Franz Kafka

Książka zakazana w nazistowskich Niemczech.

39. **Przeminęło z wiatrem** / Margaret Mitchell

Zakazana w niektórych amerykańskich szkołach (1978, 1984) ze względu na rasistowski język.

40. **Przygody Hucka Finna** / Mark Twain

Książki zakazywano wielokrotnie (od 1885 do 2004 r.). Jako przyczyny podawano m.in. niski poziom (nadaje się tylko do slumsów), brak elegancji, rasowo obraźliwy język i wydzwięk, ale także... zbytnią rasową tolerancyjność.

41. **Przygody Tomka Sawyera** / Mark Twain

Zakazano jej w pokoju dziecięcym w Brooklynie, bibliotekach publicznych w Nowym Jorku, Denver i Kolorado (1876 r.), a także w Pensylwanii (1994 r.) za rasistowski język.

42. **Rok 1984** / George Orwell

Była zakazywana wielokrotnie za treść komunistyczną i odniesienia o charakterze seksualnym. W roku 1950 zakazano jej w ZSRR. Natomiast w 1981 r. na Florydzie ze względu na... prokomunistyczny wydzwięk. Była to stosunkowo częsta przyczyna zakazywania książki w amerykańskich szkołach, argumenty takie podnosili rodzice, ale i duchowni oraz dyrektorzy.

43. **Rzeźnia numer 5** / Kurt Vonnegut

Książkę palono w Południowej Dakocie i w Michigan z powodu odniesień do kwestii religii (1973). Usunięto ją z wielu bibliotek szkolnych w USA, głównie za obsceniczność, wulgarny język, sceny przemocy, bezbożność, niepatriotyczny obraz wojny. Pewien pastor z Dakoty Północnej w 1973 r. określił ją jako „narzędzie szatana”.

44. **Szatańskie wersety** / Salman Rushdie

Zakazana w następujących krajach za bluźnierstwa wobec Islamu: Bangladesz, Egipt, Indie, Iran, Kenia, Kuwejt, Liberia, Malezja, Papua Nowa Gwinea, Pakistan, Senegal, Singapur, Sri Lanka, Tanzania, Tajlandia. Usunięta także z biblioteki publicznej w Wichicie (Kansas; 1989) za bluźnierstwa wobec proroka Mahometa.

45. **Szczęśliwy książę i inne opowiesci** / Oscar Wilde

Zakazana w bibliotece publicznej w Springfield (1988), ponieważ opowiadania uznano za „niepojęce i chorobliwe”.

46. **Szkarłatna litera** / Nathaniel Hawthorne

W USA rodzice uczniów wielokrotnie zabiegali o wycofanie utworu z listy lektur, w większości przypadków jednak do tego nie dochodziło. Książkę uważano za obsceniczną, ponadto zawierała motyw cudzołóstwa. Jeden z rodziców oskarżył też książkę o wulgarne słownictwo, które jednak w powieści nie występuje. Książka była zakazana w Rosji w latach 1852-1856, w okresie nasilonej cenzury.

47. **Sztuka kochania** / Owidiusz

Poemat prawdopodobnie przyczynił się do wygnania Owidiusza z Rzymu w 8 r. n.e. W 1497 r. książkę palono we Florencji pod zarzutem niemoralnej treści, a w 1564 r. trafiła na indeks trydencki.

48. **To** / Stephen King

Książka zakazana w bibliotekach szkolnych w Nebrasce (1987). Znalazła się także na zamkniętej półce („closed shelf”) biblioteki New York Central High School (1992).

49. **Uciekaj, Króliku** / John Updike

Powieść zakazana w Irlandii w latach 1962-1967 z powodu obsceniczności i nieprzyzwoitości. Zakaz zniosła nowa ustawa o cenzurze publikacji (1967). Książka była też usuwana z amerykańskich szkół i bibliotek ze względu na wulgarny język i opisy aktów seksualnych.

50. **Ulisses** / James Joyce

Książka zakazana w Wielkiej Brytanii w latach 30. oraz w Australii w latach 30. i 40. XX w. Chwilowo była też zakazana w USA ze względu na treści o charakterze seksualnym.

51. **Umiłowana** / Toni Morrison

W 1995 r. książka została zakazana na Florydzie ze względu na język, mimo że w 1987 r. tytuł nagrodzono nagrodą Pulitzera.

52. **Wieczór trzech króli** / William Szekspir

Utwór wykreślono z programu nauczania w New Hampshire ze względu na ukazywanie homoseksualizmu jako pozytywnego stylu życia.

53. **Wielki Gatsby** / Francis Scott Fitzgerald

W 1987 r. zakwestionowano poprawność książki w Baptist College w Charleston ze względu na język i odniesienia o charakterze seksualnym.

54. **Władca much** / William Golding

W 1992 r. książkę usunięto z bibliotek szkolnych na Florydzie (1992) ze względu na zawarte w niej przekleństwa, szokujące fragmenty o seksie, obraźliwy stosunek do mniejszości, Boga, kobiet i osób niepełnosprawnych. Mimo że książki zakazano również w Nowym Jorku, znajdowała się ona na liście lektur dodatkowych dla tamtejszych uczniów.

55. **Wyznania** / Jean Jacques Rousseau

Książka trafiła na indeks Kościoła Katolickiego w 1806 r. Zakazana w USA w 1929 r. Z uwagi na „szkodliwość dla ludzkiej moralności” Urząd Celny zakazał przywozu książki do Stanów Zjednoczonych.

56. **Zabić drozda** / Harper Lee

Zakazana w USA (Minnesocie i Teksasie), także w innych krajach, głównie ze względu na rasistowskie obelgi znajdujące się w książce (m.in. występowanie słowa „nigger”).

57. **Złote żniwa: rzecz o tym, co się działo na obrzeżach zagłady Żydów** / Jan Tomasz Gross

Sprawa książki trafiła do polskiej prokuratury. Orzeczono jednak, że nie znieważa ona narodu Polskiego i odmówiono prowadzenia w tej sprawie śledztwa.

58. **Zwierciadło Korony Polskiej** / Sebastian Milczyński

Pamflet został zakazany przez Zygmunta III Wazę; był jedną z przyczyn wybuchu zamieszek antyżydowskich w Krakowie.

59. **Zwrotnik Raka** / Henry Miller

Książka została w USA zakazana na 27 lat (1934-1961) ze względu na wątki erotyczne, wulgarny język. Autor sam określał ją jako „zniewagę wyrządzoną siedmiu fundamentalnym wartościom i symbolom kultury: Sztuce, Bogu, Człowieczeństwu, Przeznaczeniu, Czasowi, Miłości i Pięknu”. Książka do dziś uznawana jest za obsceniczną przez Citizens for Decent Literature. Inne książki Millera także były zakazane w USA. „Zwrotnik Raka” podobny los spotkał w RPA.

Indeks Giertycha

W maju 2007 r. Polska zadrżała. Nagle okazało się, że wszyscy kochamy Gombrowicza czy Goethego. Prawda ta wyszła na jaw dzięki Romanowi Giertychowi (ówczesnemu Ministrowi Edukacji Narodowej), który zapragnął zmienić kanon lektur szkolnych, wykreślając z niej poniższe tytuły:

60. **Trans-Atlantyk** / Witold Gombrowicz

61. **Ferdydurke** / Witold Gombrowicz

62. **Szewcy** / Witkacy

63. **Cierpienia młodego Wertera** / Johann Wolfgang Goethe

64. **Faust** / Johann Wolfgang Goethe

65. **Proces** / Franz Kafka

66. **Jądro ciemności** / Joseph Conrad

67. **Zbrodnia i kara** / Fiodor Dostojewski

68. **Inny świat** / Gustaw Herling Grudziński

Źródła:

Karolides Nicholas J., Bald Margaret, Sova Dawn B.: 100 zakazanych książek: historia cenzury dzieł literatury światowej. Warszawa, 2004. ISBN 83-7391-151-0.

Paszyk Bartłomiej: Książki zakazane. Warszawa, Bielsko-Biała, 2010. ISBN 978-83-262-0216-2.

Wikipedia: The Free Encyclopedia. [Dostęp: 2011-09-19]. World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/>

